

Організаційні та нормативно-правові засади системи ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Забезпечити інклюзивний освітній простір — одне з завдань розбудови сучасної школи та якісної освіти.

Обласний ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти (далі ОРЦ) пропонує керівникам закладів загальної середньої освіти для використання в роботі розроблені методичні рекомендації як організувати навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі.

Нормативно-правове забезпечення

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про загальну середню освіту»;
- Закон України «Про повну загальну середню освіту»;
- Постанова КМУ від 14.02.2017 №88 «Про затвердження та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами»;
- Постанова КМУ від 12.07.2017 №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» зі змінами;
- Постанова КМУ від 24.07.2019 №688 «Про внесення змін до Державного стандарту освіти»;
- Постанова КМУ від 21.08.2019 №800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» зі змінами;
- Постанова КМУ від 14.06.2020 №963 «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» зі змінами;
- Постанова КМУ від 09.12.2020 №1289 «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти»;
- Постанова КМУ від 15.09.2021 №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти»;
- Постанова КМУ від 28.12.2021 №1391 «Про деякі питання встановлення підвищень посадових окладів (ставок заробітної плати) та доплат за окремі види педагогічної діяльності у державних і комунальних закладах та установах освіти»;
- Наказ МОН від 06.12.2010 №1205 «Про затвердження Типових

штатних нормативів закладів загальної середньої освіти»;

• Наказ МОН від 23.04.2018 №414 «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти»;

• Наказ МОН від 08.06.2018 №609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти»;

• Наказ МОН від 17.11.2021 №1236 «Про затвердження Умов допуску асистента учня(дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього»;

• Наказ Мінсоцполітики від 23.12.2021 №718 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання»;

• Лист МОН від 04.10.2021 №1/11-7346 «Щодо виплати доплати вчителям в інклюзивних класах»;

• Лист МОН від 28.03.2022 №1/3710-22 «Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану»;

• Лист МОН від 15.06.2022 №1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами»;

• Лист МОН від 19.08.2022 №1/9540-22 «Щодо асистента учня (дитини) в закладах освіти»;

• Лист МОН від 03.05.2023 №1/6190-23 «Щодо порядку забезпечення документами про базову середню освіту та повну загальну середню освіту в 2023 році».

<http://surl.li/fxmjh>

Утворення інклюзивного класу

Організація інклюзивного навчання у закладах освіти на відповідних рівнях освіти здійснюється відповідно до Постанови КМУ від 15.09.2021 №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти».

<http://surl.li/bjnpv>

У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків заклад освіти утворює інклюзивний клас в обов'язковому порядку.

Заклади освіти створюють умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами (далі ООП) відповідно до індивідуальної програми розвитку(далі ІПР) та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

Алгоритм утворення інклюзивного класу:

Батьки дитини з ООП звертаються до закладу освіти, подають:

- заяву;
- висновок ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини;
- інші документи, передбачені Порядком зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття загальної повної середньої освіти (наказ МОН від 16 квітня 2018 року №367). У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків (інших законних представників) інклюзивний клас утворюється обов'язково. (пункт 1 статті 20 закону «Про освіту»).

Керівник закладу освіти:

- утворює інклюзивний клас (наказ);
- за необхідності в штатний розпис закладу вносить зміни, наприклад, вводить додаткову ставку асистента вчителя (посадова інструкція);
- укладає цивільно-правові угоди з корекційними педагогами (цивільно-правова угода);
- розробляє власне положення про команду психолого-педагогічного супроводу особи з особливими освітніми потребами на підставі Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу (далі команда супроводу) дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти;
- клопотання про надання кандидатури фахівця інклюзивно-ресурсного центру (далі ІРЦ) (за згодою) для включення в команду супроводу (лист);

до 2023/2024 навчального року

Організаційні та нормативно-правові засади системи інклюзивної освіти

- формує команду психолого-педагогічного супроводу(наказ);
- призначає особу, відповідальну за координацію розробки індивідуальної програми розвитку;
- затверджує індивідуальну програму розвитку дитини з ООП;
- затверджує графік засідань Команди супроводу;
- завантажує ІПР в систему автоматизації роботи «Інклюзія» (далі АС) ІРЦ (автоматизована система роботи інклюзивно-ресурсних центрів).

Директор закладу освіти має звернутися до ІРЦ з інформаційними даними для створення індивідуального коду доступу до електронного кабінету автоматизованій системі (<https://ircenter.gov.ua>). В свою чергу ІРЦ звертається в ОРЦ до координатора системи АС «Інклюзія» для реєстрації онлайн кабінету для закладу освіти. Зауважте, що доступ до онлайн кабінету закладу освіти та даних обмежений.

Роль АС «Інклюзія» для закладів освіти:

- використання висновків, попередньо сформованих фахівцями ІРЦ, виключно для формування достовірної та ефективної індивідуальної програми розвитку дитини;
- формування ІПР в АС «ІРЦ», що надає можливість не тільки наповнювати систему актуальною машино-зчитувальною інформацією, але і відслідковувати роботу з дитиною фахівцями ІРЦ, батьками та іншими законними представниками дитини, налагодити взаємодію фахівців закладу освіти та фахівців ІРЦ для ефективнішої роботи з дитиною.

Робота Команди супроводу

Згідно Наказу МОН України від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірною положення про команду супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» команда психолого-педагогічного супроводу є важливою частиною якісного інклюзивного навчання у школі.

Адже саме Команда супроводу ретельно враховуючи усі етапи розвитку дитини з ООП формує індивідуальну освітню траєкторію, розробляє індивідуальну програму розвитку дитини, моніторить її виконання, вносить зміни, створює умови для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище, що допомагає педагогам закладів освіти організувати якісне інклюзивне навчання.

<http://surl.li/jmuiv>

Важливі організаційні моменти команди супроводу

- робота Команди супроводу здійснюється в межах основного робочого часу працівників;
- засідання Команди супроводу проводиться не менше трьох разів протягом навчального року. За потреби скликаються позачергові засідання. Ініціювати позачергове засідання Команди супроводу може будь-хто з її учасників;

• головою засідання Команди супроводу є директор або заступник директора з навчально-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти;

- рішення засідання Команди супроводу приймаються за результатами колегіального обговорення інформації кожного її учасника відкритим голосуванням (за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загальної складу);

• рішення засідання Команди супроводу оформлюється протоколом, який веде секретар засідання. Протокол засідання підписується головою, секретарем та всіма учасниками засідання (в тому числі батьками);

• секретар призначається із числа складу постійних учасників Команди супроводу(або методом голосування).

Над розробленням та реалізацією ІПР працює Команда супроводу дитини, а не один фахівець.

Команда супроводу також вирішує питання запровадження індивідуального розкладу відвідування класу дитиною з ООП та інші питання, від яких залежить створення належних умов для інтеграції дитини в освітнє середовище. Водночас, учасники Команди супроводу працюють із дитиною протягом року, допомагають опанувати програму, проводять корекційні заняття тощо.

Педагогічні працівники, які працюють в інклюзивних класах, мають додаткове навантаження та повинні отримувати доплату у розмірі 20%.

Роль фахівця(консультанта) ІРЦ у складі Команди супроводу:

- забезпечення системного та кваліфікованого супроводу дитини з особливими освітніми потребами;

• надання вичерпної інформації членом Команди супроводу щодо особливості розвитку дитини, її інтересів, труднощів, освітніх потреб на етапах створення ІПР відповідно рекомендацій висновку комплексної оцінки розвитку дитини (далі КО);

- визначення напрямів психоло-

го-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку КО ІРЦ;

- участь у розробці ІПР для кожної дитини з ООП та моніторингу її виконання в частині реалізації корекційно-розвиткових послуг;

• здійснення системного та кваліфікованого супроводу методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;

<http://surl.li/jmudg>

Вчитель початкових класів та вчителі-предметники закладу освіти – проводять уроки, реалізуючи навчальні цілі, передбачені Типовими навчальними програмами закладів загальної середньої освіти. Навчальні програми, за потреби, можуть бути адаптованими, або модифікованими з урахуванням визначеного рівня підтримки з висновку комплексної оцінки розвитку дитини ІРЦ. Адаптація/модифікація освітнього процесу дитини з ООП обов'язково фіксується в ІПР.

У навчальних закладах з інклюзивним навчанням особлива роль належить психологам і логопедам, підкреслюється важливість їхньої співпраці.

Співпраця логопеда та психолога спрямована на вирішення таких завдань:

• оцінювання рівня психічного та мовленнєвого розвитку дитини та узгодження отриманих результатів;

• участь у складанні та реалізації ІПР для учнів з особливими потребами (рекомендації, консультації педагогам у здійсненні освітнього процесу), виходячи з позицій спільного бачення труднощів, що виникають у процесі опанування знань;

• планування та проведення спільних індивідуальних та групових занять;

• проведення консультацій з питань психологічних аспектів розвитку, навчання, виховання учнів, а також специфіки логопедичної роботи з дітьми з особливими потребами для педагогів та батьків;

• розроблення програм психологічної освіти педагогів навчального закладу (з елементами логопедичної роботи).

Діяльність вчителя інклюзивного класу:

- ознайомитися з психолого-педагогічною характеристикою дитини;

Організаційні та нормативно-правові засади системи інклюзивної освіти

- вивчити стан уваги, стомлюваності, темп роботи кожної дитини;
- навчитися адаптувати навчальні плани, методики, середовище до специфічних потреб дітей;
- створювати оптимальні умови для спілкування, сприяти налагодженню дружніх стосунків між усіма дітьми класу.

Діяльність асистента вчителя інклюзивного класу

Асистент вчителя – це педагогічний працівник, що призначається на посаду керівником закладу освіти, має педагогічну освіту та забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу.

Посада асистента вчителя включена в Класифікатор професій (наказ Держспоживстандарту від 28.07.2010 № 327) та передбачена Типовими штатними нормативами закладів загальної середньої освіти (наказ МОН України від 06.12.2010 № 1205).

Асистент учителя підпорядковується безпосередньо заступнику директора з навчально-виховної роботи.

Педагогічне навантаження асистента вчителя інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти – 25 годин на тиждень, що становить тарифну ставку.

Розподіл педагогічного навантаження в закладі загальної середньої освіти затверджує його керівник.

Асистент вчителя відповідно до Закону України «Про освіту» має не менше одного разу на п'ять років проходити атестацію, підтверджуючи відповідність займаній посаді. Загальна кількість академічних годин для підвищення кваліфікації педагогічного працівника впродовж п'яти років не може бути меншою за 150 годин.

Документація асистента вчителя

- річний план роботи;
- графік роботи;
- список здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
 - журнал обліку консультацій та просвітницьких заходів;
 - індивідуальна програма розвитку;
- журнал спостережень;
- портфоліо;
- журнал щоденного обліку роботи;
- журнал обліку робочого часу (заповнюється і у разі відсутності дитини в закладі).

Взаємодія вчителя та асистента вчителя інклюзивного навчання

Моделі співпраці:

- підтримує викладання-цей підхід також відомий як «один викладає, інший допомагає», або «ведучий і помічник»;
- паралельне викладання-паралельне викладання відбувається тоді, коли педагоги працюють одночасно з різними групами учнів в одному класі;
- додаткове викладання-практикується тоді, коли треба, щоб один з педагогів підсилив якість викладання іншого педагога;
- викладання в команді-це одночасне/почергове ведення уроку двома педагогами, за такої форми спільного викладання учні взаємодіють з усіма вчителями в класі, що є ключовим для дітей з ООП.

Асистент учня (дитини):

- може бути один з батьків, уповноважена ними особа або соціальний працівник;
- не педагогічний працівник, що супроводжує учня і не втручається в освітній процес;
- сприяння досягненню визначених Командою супроводу цілей в розвитку з питань соціальної адаптації, комунікації та соціально-побутової орієнтації;
- допомога в пересуванні та забезпеченні соціально-побутових потреб.

Для отримання соціальної послуги за рахунок бюджетних коштів один із батьків/інший законний представник отримувача соціальної послуги звертається до виконавчого органу сільської, селищної, міської ради з письмовою заявою, до якої додається копія висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, наданого інклюзивно-ресурсним центром, в якому зазначається потреба дитини у супроводі під час інклюзивного навчання.

Відповідно Умов допуску, асистент учня (дитини) забезпечує в освітньому процесі соціальні та соціально-побутові потреби дитини з ООП надає, соціальну послугу супроводу під час інклюзивного навчання в закладах освіти.

<http://surl.li/ibwik>

Відповідно до п.4 Умов допуску до асистента учня (дитини) висуваються наступні вимоги: проходження спеціальної підготовки обсягом не

менше 15 годин, яка має включати інформацію щодо дотримання правил охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладі освіти, ознайомлення з правами та обов'язками учасників освітнього процесу в закладах освіти, що підтверджено документом про проходження підготовки (підвищення кваліфікації), виданим суб'єктом надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації.

Підготовка соціальних працівників, які надають послугу супроводу під час інклюзивного навчання, може здійснюватись на базі ХОІППО.

Керівник закладу освіти:

- видає наказ про допуск асистента учня (дитини) до освітнього процесу;
- здійснює контроль за виконанням умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього покладається на керівника закладу освіти;
- не допускає асистента учня (дитини) до освітнього процесу у випадку не проходження ним профілактичного медичного огляду відповідно до законодавства, перебування у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або інших станах, що загрожують безпеці та здоров'ю учасників освітнього процесу;
- отримує своєчасно інформацію про неможливість забезпечення асистентом учня (дитини) соціальних та соціально-побутових потреб здобувача освіти/надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання, відсутність або можливу відсутність здобувача освіти чи асистента учня (дитини) у закладі освіти;
- отримує від одного з батьків (іншого законного представника) дитини не менше ніж за три робочих дні інформацію про відмову бути асистентом учня (дитини) або зміну уповноваженої ним особи.

Участь батьків у команді психолого-педагогічного супроводу

Батьки – важлива частина навчальної команди дитини. Для досягнення якнайкращого результату надзвичайно важливо сформувати позитивні стосунки між членами цієї команди.

до 2023/2024 навчального року

Організаційні та нормативно-правові засади системи інклюзивної освіти

Активна участь батьків дітей з ООП в освітньому процесі є однією з важливих умов успішного інклюзивного навчання.

Зокрема, для ефективної роботи команди супроводу важливо батькам:

- бути зареєстрованим в системі АС «Інклюзія» (<https://iircenter.gov.ua/>) за потреби чи бажанням;
- активно брати участь у прийнятті рішень, що впливають на освіту та розвиток дитини, надавати свій дозвіл на проведення комплексного оцінювання розвитку дитини в ІРЦ;
- володіти та надавати повну інформацію про фізичний розвиток та умови навчання дитини;
- надавати необхідну інформацію, що може вплинути на навчання та поведінку дитини в закладі освіти;
- брати участь у розробленні ІПР дитини;
- отримувати від учителів та інших спеціалістів інформацію про розвиток, навчання та успішність дитини, зокрема про реалізацію ІПР;
- мати доступ до інформації про навчання дитини в школі, включаючи результати оцінювання та звіти;
- отримувати консультації фахівців, що працюють з дитиною;
- регулярно отримувати звіти про успіхи дитини протягом навчального року;
- надавати дозвіл на додаткові послуги, якщо їх потребує дитина;
- оскаржувати рішення, що, на думку батьків, не найкращим чином задовольнятимуть освітні потреби дитини та працювати з командою над пошуком кращих рішень.

Обмін важливою інформацією з батьками дає змогу педагогам адаптувати можливості навчання, та зі знанням усіх чинників буде давати змогу ефективно вирішувати проблеми та будувати якісну освітню траєкторію для дітей з ООП.

Така інформація може охоплювати:

- важливу медичну інформацію;
- успішні навчальні та поведінкові техніки, що батьки застосовують вдома;
- зміни в сім'ї (смерть родичів) розлучення батьків, загибель домашньої тваринки;
- минулий навчальний досвід дитини;
- визначені для дитини цілі, над досягненням яких батьки працюють вдома та інше.

Корекційно-розвиткові заняття в закладі загальної середньої освіти

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття проводяться фахівцями із числа педагогічних працівників закладу освіти, педагогічними працівниками вчителями-дефектологами (вчителем-логопедом, сурдопедагогом, тифлопедагогом, олігофренопедагогом), які введені до штату закладів освіти відповідно до типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти та/або додатково залученими фахівцями, з якими заклад освіти або відповідний орган управління у сфері освіти укладають цивільно-правові договори. Умови оплати праці за проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) та перелік фахівців, які можуть їх проводити (надавати) у закладах освіти, визначено Порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами.

<http://surl.li/wgri>

У період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття для учнів з ООП (за умови дотримання безпеки учасників освітнього процесу) можуть проводитися фахівцями ІРЦ, зокрема з числа тих, що вимушені були змінити своє місце проживання (перебування) та/або місце роботи внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття не враховуються під час визначення граничного допустимого навантаження учнів.

Тривалість індивідуальних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять для учнів становить від 20 до 25, а групових - від 35 до 40 хвилин.

Звертаємо увагу

Інклюзивне навчання в закладі освіти організовується відповідно до особливих освітніх потреб учнів з урахуванням визначеного рівня підтримки.

<http://surl.li/bjnpv>

Перший рівень підтримки надається школярам, які мають поодинокі, незначні труднощі I ступеня прояву (інклюзивний клас не створюється). Рішення закладу освіти приймається на підставі таких документів:

- письмова заява батьків (у довільній формі);
- протокол оцінки потреби учня в наданні підтримки у закладі освіти (додаток 2 до Порядку) або висновку ІРЦ.

Підтримка другого-п'ятого рівнів надається учням, які мають бар'єри в різних сферах розвитку, що перешкоджають успішному функціонуванню. Керівник закладу освіти формує інклюзивний клас на підставі заяви одного з батьків учня та висновку ІРЦ про КО школяра. У період воєнного стану заклад освіти не може відмовити в організації інклюзивного навчання, а гранична кількість таких в інклюзивних класах, визначена Порядком, не застосовується.

Перший рівень підтримки надається учням з ООП, які мають поодинокі, незначні труднощі I ступеня прояву. Рішення закладу освіти приймається на підставі письмової заяви батьків (у довільній формі), протоколу оцінки потреби учня в наданні підтримки у закладі освіти (додаток 2 до Порядку) або висновку ІРЦ. Підтримка реалізується силами та ресурсами закладу освіти (надається консультативна допомога корекційного педагога, вчителя-логопеда, практичного психолога), але якщо зусиль школи недостатньо, батькам буде рекомендовано звернутися до ІРЦ. Для учнів цієї категорії інклюзивний клас не створюється, а під час розподілу школярів між класами кількість таких осіб не враховується. Надання підтримки першого рівня припиняється за рішенням команди та/або письмовою заявою одного з батьків.

У період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) під час організації інклюзивного навчання учнів з ООП можливе застосування дистанційно-очної (змішаної) форми здобуття освіти.

Ганна СИНЯВСЬКА,
завідувачка обласного
ресурсного центру підтримки
інклюзивної освіти
Хмельницького ОІППО
імені А.Назаренка.